

Partanen, Timo

Ruovesi landscape – artist essays 2016

Väristä ja maalaamisesta

Kun 1990-luvun alkupuolella aloitin taideopintoni Lahden taideinstituutissa, oli minun hankittava väriopin kurssia varten Johannes Ittenin *Värit taiteessa* -teoksen opiskelijapainos (Kustannusosakeyhtiö Taide, 1989). Teos vaikutti suuresti käsityksiini ja ajatuksiini värien käytöstä. Koska minulla ei ollut näkemystä eikä kykyä itsenäiseen väriajatteluun, turvauduin Ittenin oppeihin kirjaimellisesti. Jälkiviisaana on helppo todeta, että olisin voinut perehtyä väreihin huomattavasti enemmän havainnon kautta ja etsiä muita lähteitä Ittenin rinnalle. Vasta myöhemmin tutustuin esimerkiksi Josef Albersin ajatuksiin ja väriharjoituksiin. Olin tuossa vaiheessa jo kuitenkin ehtinyt turhautua maalaamisen värikysymyksiin ja -ongelmiin, jotka juontuivat kaavamaiseksi kääntyneestä ajattelutavastani. Hylkäsin värit ja maalit kokonaan ja ryhdyin piirtäjäksi. Valööri korvasi kulöörin.

Aloitin maalauksen opettajana oman taiteellisen työni ohella ja huomasin että minun oli paneuduttava värien olemukseen syvemmin. Pelkkä lukeneisuus ei riittänyt, vuosien tauon jälkeen minun oli perehdyttävä väreihin myös käytännössä. Värien uusi tuleminen omaan taiteelliseen työhöni alkoi eräästä havainnosta Espoon Luukin metsissä talvella 2001-02. Istuin pikkupakkasessa sylissäni lehtiö ja näpeissäni pastelliliituja. Katsoin *värejä*, ja yritin hahmottaa niiden välityksellä ympärilläni olevien asioiden suhteita. Jonkinlainen ympyräkin sulkeutui siinä samalla. Olin nimittäin jo 1980-luvun puolivälin paikkeilla nuorena ja innokkaana taideharrastajana aloittanut havainnosta maalaamisen. Raapustelin pastelliliiduilla näkymiä kotiseutuni metsistä, rannoilta ja pelloilta. Paluu väreihin jakoi taiteellisen työskentelyni kahteen puoliskoon, jotka ovat yhä läsnä työskentelyssäni. Tässä tekstissä käsittelen niistä toista eli havaintoon perustuvaa ulkoilmamaalausta. Tekstini ulkopuolelle jää toinen puolisko eli mustavalkoisin piirustustekniikoin tapahtuva ateljeetyöskentely.

Värinkäyttö havaintoon perustuvissa maisemamaalauksissani

Havainnon lisäksi maalaamiseen vaikuttavat fyysiset olosuhteet, ajankohta ja mielentila.

Nämä kaikki ovat oikeastaan kiinteä osa havaintokokemusta, jonka lopputulos maalaus on.

Värinkäyttöni perustuu näköaistimukseeni ympäröivästä todellisuudesta, mutta aistimus tarjoaa vain lähtökohdan maalaukseen syntyvälle sävyjen järjestykselle ja niiden sekoituksille. Koska värit ovat viime kädessä aivojen tulkintatyön tulosta, värihavainnossa on kyse havainnon subjektiivisuudesta ja värien suhteellisuudesta.

Maalatessani en aktiivisesti mieti väriteorioita tai oppeja. Ajatuskin siitä, että niin tekisin, tuntuu absurdilta. Toisin kuin nuorena opiskelijana, nykyisin tuntuisi mahdottomalta myöskään lähestyä värioppia tai värien käyttöä vain ja ainoastaan jonkin tietyn oppi-isän tai teorian kautta. Teorioiden ja oppien rasitteena ovat usein aikasidonnaisuus ja kytkökset erilaisiin ideologioihin, jotka määrittävät liiaksi ajattelua. Selvimmin tämä tulee ilmi esimerkiksi väriharmonioiden ja värien ”oikeiden” suhteiden kohdalla. Toisaalta monet värien vuorovaikutukseen liittyvät perustavaa laatua olevat ilmiöt, kuten värin suhteellisuus ja simultaanisuus, saavat esimerkiksi Josef Albersin harjoituksissa kuvauksensa hienosti ja havainnollisesti.

Kun maalaan kuvan havaintoon perustuen, pelkistän värien monimuotoisuutta ympärilläni. Lähtökohtani on olla ottamatta mitään annettuna, sillä ennakkokäsitykset ja niihin takertuminen estäisivät näkemästä ja havainnoimasta tuoreesti. Vuosien mittaan olen herkistynyt väreille. Etsin ja näen jatkuvasti ympärilläni vivahteita ja rinnastuksia, jotka voisivat olla käyttökelpoisia kuvissa. Värisommitteluni perustuu muutamiin sävyihin ja niiden sekoitukseen. Käytän usein vastaväri- ja kylmä-lämmin -rinnastuksia saadakseni kuvaan ryhtiä, dynamiikkaa, nyansseja sekä tilan, paikan ja valon illuusioita. Värien käyttöön liittyy usein myös liioittelua. Terästään sävykontrasteja ja muutan maiseman elementtejä ja niiden suhteita hetken mielijohteesta ja kuvan ehdoilla.

Pastellimaalauksissani ja öljyväritöissäni on sama henki, vaikka tekniikoiden määrittämät ehdot, esimerkiksi värien sekoittamiselle, vaikuttavat työskentelyyn. Öljyväri on luksusta: sen massa on mehevää ja kiiltävää. Maalatessa sitä voi muokata miltei loputtomiin, toisin kuin esimerkiksi pastellivärein tai hiilellä työskenneltäessä. Siksi olen innostunut öljyvärimaalauksesta ja pastellien käyttö on jäänyt vähemmälle. Sinänsä tekniikalla ei kuitenkaan ole merkitystä väriajatteluuni. Materiaali vaikuttaa kuvan ilmiäsuun, mutta samat värimieltymykseni ja maneerini ovat läsnä tekniikoiden eroista huolimatta. Tutkin usein

muiden tekemiä maalauksia materiaalin- ja värinkäytön kannalta. Eri tyyliuunnat ja aikakaudet tarjoavat esimerkkejä ja malleja, joita voin joskus hyödyntää tekemisessäni.

Maalatessani pyrin selkeyteen. Maalaus ei saisi olla liian monimutkainen tai pitkään työstyetty. Parhaimmat teokseni ovat syntyneet nopeasti. Hyvään tulokseen vaikuttaa innoittuneen mielentilan lisäksi usein myös jokin olosuhteisiin liittyvä seikka. Olosuhteet pakottavat vauhdikkaaseen työskentelyyn ja estävät liiallisen unelmoimisen tai takertumisen epäolennaisuuksiin. Hyviä maalaamisen ja havainnoinnin hoputtajia ovat esimerkiksi kylmyys, kuumuus, sade, illan hämärtyminen tai hyttysset. Myös nälästä tai väsymyksestä johtuva kärsimättömyys ja ärtyneisyys saattavat toimia hyvin.

Värien valinta ja sekoittaminen perustuvat hetkessä elämisen riemuun, muuttuviin tilanteisiin reagointiin, mutta myös taitoon ja harkintaan. On syytä tutkiskella omaa keskeneräisyyttään, epävarmuuttaan ja manereitaan. Kartan esimerkiksi preussinsinisen käyttöä, koska värisekoituksissani se johtaa ei-toivottuihin sävyihin, joille en löydä paikkaa paletissani. Onnistumisia säästää lukuisa määrä epäonnistumisia. Jos kokisin olevani jatkuvasti varmoilla vesillä värinkäytön ja maalaamisen suhteen, koko touhu muuttuisi varmaankin tylsäksi ja merkityksettömäksi. Olen usein kutsunut maisemamaalausta pikku harrastukseksi. Näitä pieniä maalauksia tehdessäni liikun maisemassa, sen sisällä ja äärellä, pysähtyen tarkastelemaan vaihtuvia tilanteita, tapahtumia ja näkymiä. Parhaimmillaan kyse on vaikeasti sanallistettavasta yhteyden ja ykseyden tunteesta ympäröivän luonnon ja todellisuuden kanssa.

Ilmiasultaan, muotokieleltään ja värinkäytöltään maalaukseni katsovat enemmän menneeseen kuin tulevaan. Ne ovat pieniä kuvia pienistä aiheista. Mutta niiden tekeminen vaatii mahdollisimman suurta läsnäoloa katoavien hetkien virrassa. Sen ymmärtäminen, että voin värien välityksellä tehdä tuon läsnäolon näkyväksi, on ollut minulle tärkeä oivallus.

On colour and painting

When I began my studies at the Institute of Fine Arts in Lahti in the early 1990s I had to obtain the student edition of *Värit taiteessa* (Colours in Art; published by Kustannusosakeyhtiö Taide, 1989) by Johannes Itten for a course on colour theory. The book had a huge influence

on my conceptions and thoughts about using colour. I had no views or abilities for independent understanding of colour, so I resorted to Itten's doctrines quite literally. In hindsight it's easy to say that I could have delved into colour much more through observation and by finding other sources than Itten. It was only later that I became familiar with thinking and colour exercises of Josef Albers, for instance.

By that time, I had, however, already become frustrated with painting's colour issues and problems which resulted from my own formal and rigid thinking. I abandoned colours altogether and turned to drawing instead. Colour was replaced by value.

When I started out as a painting teacher, along with my own artistic work, I noticed I had to delve deeper into the essence of colour. Reading was not enough, so, after many years, I had to get acquainted with colours in practice.

The resurgence of colour my artistic work began from an observation in a forest in Luukki, Espoo, in the winter 2001–2002. I sat there in cold weather with a pad of paper in my lap and chalk pastels in my hands. I looked at colours, trying to fathom the relationships between the things around me through them. And, at the same time, a kind of circle closed. Namely, I began painting from observation as a young art enthusiast way back in the mid-1980s. I scribbled scenes from my local woods, shores and fields.

Returning to colour divided my artistic work in two halves that are still present in my work. In this text I will deal with observation-based outdoor painting which one of them. The other half, the atelier work that takes place with black-and-white drawing techniques, is beyond the scope of this text.

Colour use in my observation-based landscape paintings

Besides observation, painting is influenced by physical circumstances, time and mental state. These are in fact all an integral part of the observation experience which results in a painting.

My use of colour is based on visual cues from the world around me, but perception is just a starting point for the order and mixes of hues captured in the painting. Because colours are, after all, the result from interpretation in the brain, colour perception is a matter of subjectivity and relativity of colours.

I don't actively think about colour theories when I paint. The mere thought of doing so would seem absurd. It would seem impossible to approach colour theory or colour use from the viewpoint of just one mentor or theory, as I did as a young student. Theories are often burdened by their relatedness to a certain period of time and various ideologies which define one's thinking too much. This is most prevalent in connection with, for instance, colour harmonies and 'proper' relationships between colours. On the other hand, a number of fundamental phenomena related to the interaction of colours, such as the relativity and simultaneity of colour, are clearly and finely defined in Josef Albers's exercises.

When I paint from observation, I simplify the diversity of colours around me. My starting point is to take nothing for granted, because hanging on to preconceptions would hinder the fresh seeing and observation. Over the years I have become sensitised to colours. I see and look for nuances and contrasts that could be useful in pictures all the time.

My colour compositions are based a few hues and their mixtures. I often use the contrasts of complementary colours and of warm and cool colours in order to get vigour, dynamics, nuances as well as illusions of space, place and light into the picture. Also, exaggeration is often involved in my colour use. I sharpen the contrasts in hue and change the elements of the landscape as well as their relations impulsively, depending on the picture.

My pastel paintings and oil paint work share the same spirit, even if working is affected by the conditions laid down by the techniques, such as mixing colours. Oil paint is luxurious: its consistency is rich and shiny. It can be shaped almost endlessly while still painting, unlike

when working with pastel colours or charcoal. This is why I have been excited about oil painting and have used pastels to a lesser extent.

The technique does not, however, have an impact on my colour thinking. The material does influence the appearance of the picture, but the same colour preferences and mannerisms are there despite the differences in techniques. I often examine other artists' paintings from the perspective of material and colour use. Different genres and eras provide examples and models which I may someday take advantage of in my own works.

When I paint, I aim for clarity. A painting should not be too complicated or too polished. My best works have been done quickly. In addition to an inspired state of mind, good results are often affected by something related to circumstances. The circumstances may compel one to work fast and hinder excessive dreaming or fixating on irrelevant matters. For example, cold weather, heat, rain, darkening evening and mosquitoes are good at making one paint and observe faster. Impatience and squeamishness caused by hunger or tiredness may work well, too.

Choosing and mixing colours are based on the joy of living in the present moment, on reacting to changing situations, and also on skill and deliberation. It is good to contemplate about one's own incompleteness, uncertainties and mannerisms. I avoid using Prussian blue because it leads to undesired hues, for which there is no place on my palette.

The successes are accompanied by numerous failures. If I felt I was always certain about my colour use and painting, the whole thing would probably turn boring and insignificant. I have often called landscape painting my little hobby. While making these small paintings, I travel inside landscapes where I stop to examine the changing situations, events and views. At its best, it's about a sense of connectedness and oneness with the surrounding nature and reality, which is hard to put into words.

In their appearance, the idiom and colour use in my paintings is directed more into the past

than to the future. They are small pictures about small themes. But making them demands as intense presence in the flow of passing moments as possible. It has been an important revelation for me to realise that I can make that presence visible through colours.

Ruoveden maisema -näyttely Emil Cedercreutzin museossa 8.10.2019 – 12.1.2020

Materiaalisuus, maisemallisuus ja maalaaminen

<https://www.harjavalta.fi/wp-content/uploads/2020/04/Materiaalisuus-maisemallisuus-maalaaminen-2019.pdf>

Maalaaminen on enemmän kuin maalaamista

Maalaaminen voi olla kuvainnollista matkantekoa ajatuksiin, tunteisiin ja mielikuviin. Minun tapauksessani maalausprosessin olennainen osa on matkanteko myös kirjaimellisesti: siirtymiset erilaisiin ympäristöihin ja olosuhteisiin. Maalaan ulkona paikoissa, joita yhdistää välitilamaisuus, epäpaikkamaisuus, rujouskin. Teollisuusalueiden takapihat, jättömaat, hakkuuaukiot ja taajamien roskaiset metsiköt ovat minun reviiiriäni.

Aiemmin minulle riitti kuvien tekemisen motiiviksi silkka maisemasta haltioituminen. Teokseni olivat usein mielenmaisemia, joita edelsi havainnointi ja työskentely maisemassa, usein metsässä. Jos näkymässä, jonka ääressä maalasin, oli vaikkapa voimalinja, jätin sen pois kuvasta. Nyt teen toisin. Näen, että tuo voimalinja tai ruostunut peltitynnyri tai muovinpala synnyttää kuvaan kontrastin. Ja ehkäpä myös vaikutelman maalaamalla harjoitetusta todellisuuden tutkinnasta. Maalaamiseen liittyvälle mietiskelylle ja keskittymiselle vastakohtana voi synnyttää vaikkapa vieressä kohiseva moottoriteliittymä.

Toisaalta kontrastin näille nykynäkymille luo maalausteni tyyli. En hae tai riko maalaamisen rajoja tai konventioita. Se mitä kuvissani näkyy muistuttaa tästä ajasta, mutta keinot ja välineet sen näkyväksi tekemiseen ovat menneestä maailmasta. Käytännön syistä useat teoksistani ovat pieniä ja maalattu vanerille. Pohjustan ne itse valmistamillani pohjusteilla ja sävytän useimmat kananmunankeltuaistemperalla. Maalaan öljyväreillä ja käytän niukkaa väripalettia, jonka kaltaisella maalasivat Zorn, Gallen-Kallela ja varmaan moni muukin heidän aikalaisensa. Syy vähäiseen värivalikoimaan on se, että kokemukseni mukaan on helpompi

sekoittaa tarkoituksenmukaisia sävyjä, jos valinnanvaraa ei ole liikaa. Pitää vain valita sopivat lähtösävyt, joista sekoituksiaan valmistaa.

Käytän miltei yksinomaan muunnosta sinisestä, keltaisesta ja punaisesta koostuvasta perusväripaletista. Muunnosversiossa, jota kutsutaan myös Zorn-paletiksi, otan sinisyyden luumustasta, keltaisuuden keltaokrasta ja punaisuuden kadmiuminpunaisesta. Vaaleutta ja kylmyyttä säätelen titaanivalkoisella. Käytän usein lisävärinä ultramariinia ja toisinaan myös kylmää keltaista, koska mustaa ja keltaokraa sekoittamalla saa aikaan vain samean asteikon vihreyksiä.

* * *

Kokonaiskäsitystä ympäristöstä ja maailmasta ei voi muodostaa vain päiväolosuhteissa ja mukavassa ulkoilukelissä. Siksi maalaan kaikkina vuoden- ja vuorokaudenaikoina. Liikun maalausretkilläni pääasiassa polkupyörällä tai kävellen. Näin aistin olosuhteet ja olen eri tavalla läsnä maailmassa, jossa maalaan verrattuna siihen, että istuisin auton peltikuoren sisässä. Pyöräillen tai kävellen on mahdollista liikkua huomaamattomammin, ja varsinkin pääkaupunkiseudulla, ilman pysäköintiongelmia.

Se, että joku maalaa tai ylipäänsä tekee kuvia omin käsin, ei liene lähellä monenkaan nykyihmisen kokemuspiiriä. Kun olen siirtänyt työprosessin ulkoilmaan ja ihmisten nähtäville, olen asettanut itseni ja maalaamiseni alttiiksi uusille haasteille ja satunnaisten ohikulkijoiden kohtaamiselle. Eräs kollega sen osuvasti kiteytti: teen taiteilijan työn näkyväksi. Ulkona maalatessa oloni voi usein olla haavoittuvainen, mutta olen jo hieman tottunut siihen. Kukaan ei toistaiseksi ole suhtautunut aggressiivisesti tai muutoin näkyvän negatiivisesti maalariin taivasalla. Sitä paitsi ulkotyö kuin ulkotyö: viime talvena tein tutkielmia rakennustyömaista. Aidan toisella puolella rakennettiin taloa, toisella maalausta. Ei siinä sen ihmeellisempää.

* * *

Maalaaminen on käsityötä, se sisältää materiaalivalintoja, joilla on suuri merkitys lopputuloksen kannalta ja joihin liittyy myös eettisiä valintoja. Paitsi että olen erkaantunut mielenmaisemasta, on työni aiheuttama ympäristökuormitus noussut ajatuksiini yhä useammin. Olkoonkin, että se on suuremmassa mittakaavassa pieni asia, en voi silti ohittaa sitä. Sillä kun teos on valmis ja maali lepää pohjallaan, olen tuottanut jälleen yhden esineen lisää tähän ihmisen luomien esineiden loputtomaan kaikkeuteen. Samalla olen kuluttanut vaihtelevan määrän uusiutuvia ja uusiutumattomia luonnonvaroja.

Siveltimiä pestessäni olen huuhtonut kadmiumia viemäriverkoston. Vanerinpalani vuoksi koivunrunko on kaatunut kohauttaen lumihankeen ja erinäisiä raaka-aineita on kuljeteltu liikennevälineillä sinne ja tänne. Kemiallisia prosesseja ja maanviljelystäkin on harrastettu jossain päin maailmaa, jotta minulla olisi värini, siveltimeni ja maalauspohjani, joiden parissa nauttia olemisesta ja työnteosta. Poltetaanko valmistamani esine minun aikani jälkeen jätteenkäsittelylaitoksessa, vai päätyykö se jonkun seinälle, ei liene toiminnastani aiheutuneen kuormituksen kannalta kovinkaan oleellista.

Jos nyt koen näkeväni ja maalaavani kaiken kokonaisvaltaisemmin, on kokonaiskuvani tästä toiminnastani ja sen vaikutuksista laajentunut yhtä lailla. Millä perustelen tämän työni tärkeyden? Onko siinä mitään sellaista, joka kompensoisi siitä aiheutuneet haitat? Voin helposti vähentää autolla ajamista, ehkäpä jossain vaiheessa luopua siitä kokonaan. Mutta voinko luopua maalaamisesta tai tavoista ja materiaaleista, joilla sitä nyt teen?

Toiset rakentavat taloja ja toiset maalauksia. Yritän kertoa jotain maailmasta ja olemisestani siinä maalaamalla kuvia. Kyse on kai myös jonkinlaisen perustarpeen tyydyttämisestä, tottumuksesta, minäkuvan rakentamisesta ja sen ylläpidosta. Hyvä niin, mutta ehkä jonain yönä näen vielä unen, jossa minun ei enää tarvitse maalata kuvia. Kuvittelen ne sen sijaan mielessäni.